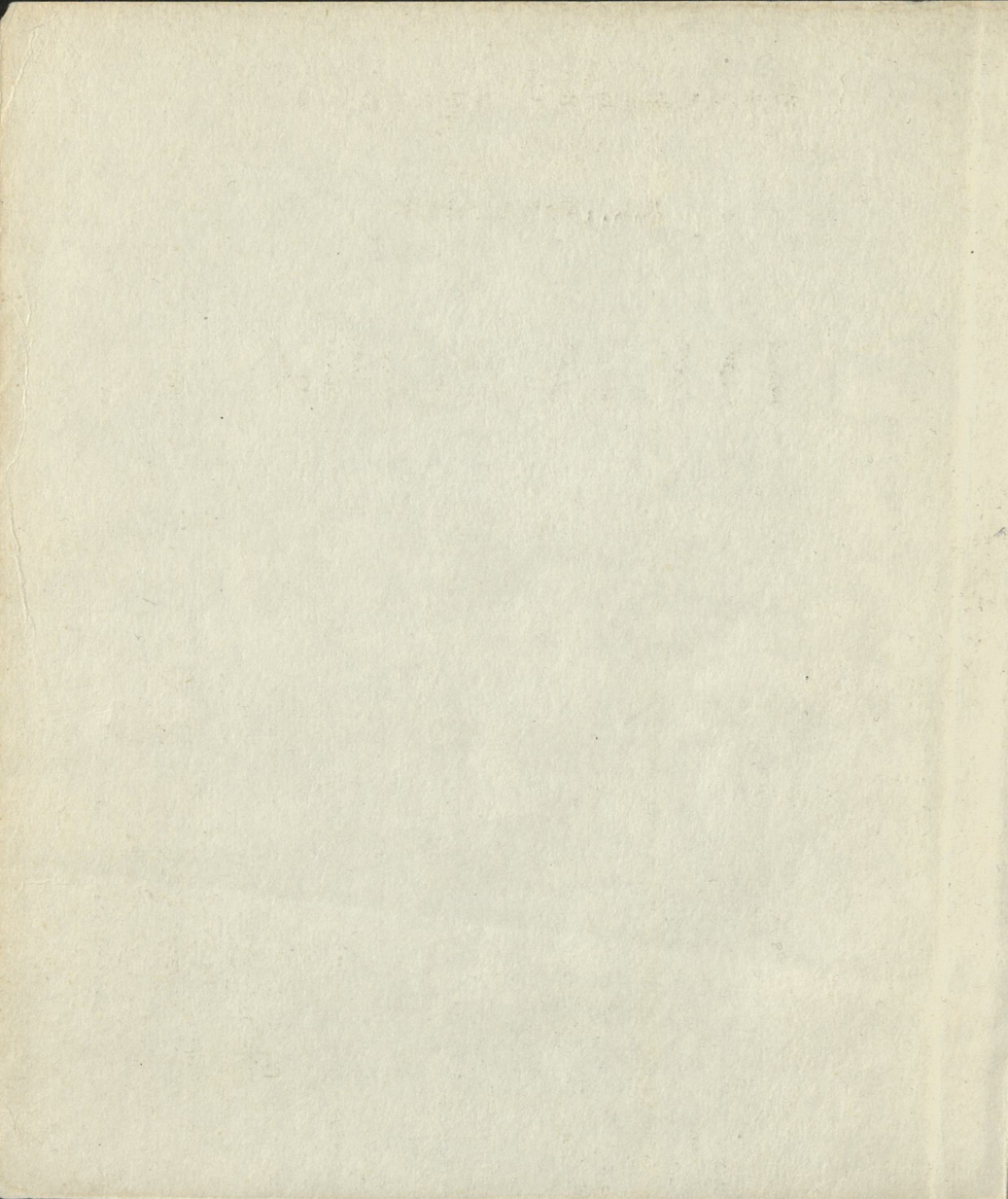


С(К2ЛМ)2
К179
- 622717 -

КАЛЯН САНЖ

ТУУЛА ТОНЬС





С(Калм) 2
К 179

Бичкдудин дегтрмүд

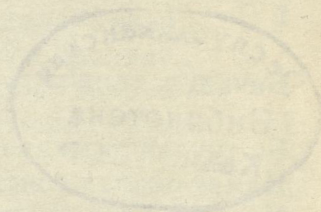
ар

КАЛЯН САНЖ

2.

ТУУЛА ТОҢЬС

Тууль



622.717-1
ПК

Калмык С. Я.

К 179 Как записаны хэвэригэи галыг Сизалы. Нэ калмыкком
галык—Эалыг: Калмыкком книжнэе издательство, 1988.
—14 с. ил.

В калмык республикэе о том, как тэвэригэи галыгэи в калмык
с калмыкэе галыгэи галыгэи, что калмыкэе галыгэи галыгэи.

ББК 61.2 Калм.

ЭЛСТ

К 179
М 126(03)—88
4803010000—042
28—88

ХАЛЪМГ ДЕГТР ЫАРЬАЧ

1988

ББК 84.3 Калм.

К 179

ЖНАЗ НРПАХ

ЭННОТ АЛУУТ

АЛУУТ



Каляев С. К.

К 179 Как зайчишка храбрым стал: Сказка. На калмыцком языке.— Элиста: Калмыцкое книжное издательство, 1988.— 14 с.: ил.

В сказке рассказывается о том, как трусливый зайчишка в схватке с коршуном случайно победил его, что помогло ему побороть свой страх.

К 4803010000—048
М 126(03)—88 58—88

ББК 84.3 Калм.

© Калмыцкое книжное издательство, 1988.



ТУУЛА ТОҢЬС

I

Бичкдүд, таниһэн
сергэхэр

Би туулян эклжэнэв...
Намаг оньһад соңсхар
Нааран өөрдэд сууцхатн.
Келх туульм күлэжэнэ —
Келнэнм үзүрт торчана.

Кезэнэ бээж...
Не-е биший.
Мана теегин аһуд
Маңхн туула бээж...
Ээмтхэ болсн бийнь
Эмд бээхэр седнэ:

Хорһдх орм хээнэ,
Хортнас бултад гүүнэ.

Шарлжна йозурт кевтнэ,
Шарвһин нигтд хорһдна.
Хойр чикэн дарчкад,
Хулсн заагур мөлкнэ.
Юмн «сард» гихлэ:
Яһлав... һарад гүүнэ.

Теегин олн аңгуд
Туулаһар наад бэрлднэ:
«Ээмтхэ», «ээмтхэ» —
гилдэд,
Арв-хөр давтлдад,

Альх ташад шуугна,
Эмтнд анд келднэ.

Заарта күрн ярклна,
Зара хатханчг долдална,
Зоота-зоота зорхд
Зооган кеһэд инэлднэ.

Нөөрнь хансн зурмн
Нүкнәннь амнд һозачкад,
Альхан ташад чичкнэд,
Аанан Туулаг дөөглнэ.

Нам цугтан Туулад
Нөйн болхин төлэд
Дөрвн үзгэснь аарглад,
Дажрад бээхэр седлднэ.

Һазрар гүүдг ангудас
Һанцхн Туула номһн.
Номһн болсна уршгас
Нойдуд энүнд олн.

Аһарт нисдг живртн
Авл-идл татлдна:
Элэ, итлг, тарвж
Эргэд деернь харвж.

Шуугж ирэд шүүрнэ,
Шөвг болсн хумсднь

Шигдэд, Туулан зоог
Шуучад-буучад оркна.

Арат, нохас, чонмуд —
Алькнь чигн дээсн.
Туулан хөвиг заясн
Түүнэ заяч бурута...

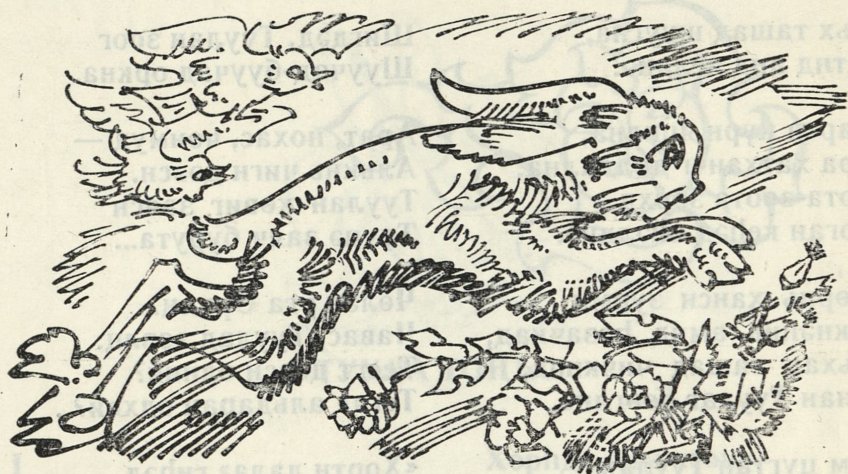
Чөлэн уга Орчлн...
Чавас, Туулад зовлн:
Теегт дээсн олний?
Тегэд альдаран одхви?..

«Хортн дала» гиһэд
Хоосн яһж бээхви?..
Геснь өлсэд зована —
Гертэсн һарад гүүнэ.

II

Тенгсин көвэд биш —
Тенд, өргн теегт,





Хойр салан аагт
Хурмш бүрэстэ хош.

Салькнд бүрэснь делснэ,
Сэрвкэд савшад¹ бээнэ,
Живртэ юмс дурахад,
Жилинэд нисхэр седжэнэ.

Эзнь — өвгн Адуч
Энүг салькнд өгшго:
Улан арһмжар дарулата,
Ут наснас архлата...

Алдл уга харвдг —
Адуч өвгн — анһуч.
Алач биш — аврдг,
Аздыг бөкрдг Адуч.

Ахрарнь келхлэ, Адуч
Эвртэ цаһан саната:
Чидл татуһин — харсач,
Чикдэн бээдглэ — ээлтэ.

Туула тонһс-тонһс гинэ,
Туг сүүлнь һодасн,

¹ Савшад — делсэд (ред.).

Хойр чикэн хүмсн
Хурдлад-гүүнэд йовна.

Сөг, салас кедэд,
Сүр-сүмсэн алдад:
«Арһ юундвй?!»—гүүнэ.
Ардаснь чон көөнэ.

Ардан хэлэхнь — ээмшг.
Андн күцэд аашна.
Чонын аран тачкнна,
Чолун зүркнь хатушг.

Амнасьн көөсн цахрсн,
Алд келэн унжулсн:
«Арһулд... Туула,
зөгсжа!..»—
Ардаснь дуудж йовна.

— Зөвэн чамд келсв,
Зогсад үгим соңсич,
Энүгэн күргж медүлхэр
Эндрин дуусн көөлдэв.

Ардасньн удан гүүдг
Арһ төрүц угав:
Элкн мини өвддг
Эврэн му гемтэв.

Нуувчин үгэн келхэр
Нам чамаг көөлдлэв.
Эврэ сэн седклэр...
Эй, түрд гилчн.

Хэлэһич, хоюрн бор—бидн
Хонтыг уга төрл—бидн
Талдан зүстэ тоотнь—
Тана, мана өшэтн.

Чонын мек-тахиг
Чикнэ һазаһур тэвчкэд,
Тонһс-тонһс гийнэд,
Туула хурдлад йовна.



Элкнь Чонын өвднэ,
Элснд келнь шигднэ.
Туулан махн өөрхн.
Тооснд шүлснь хоожна.

Теегм дала өргн.
Туулан жирһл альдви?
Оддг һазр бээдви?
Ордг нүкн олдхви?

«Ишклн гихнь—турун уга.
Идэд оркдг—аран уга.
Мөргн гихнь—өвр уга.
Мел нанд арһ уга!»



Иидг харслт угадан
Иигэд хөвдэн өөлө,
Хойр чикэн хүмэд,
Хооран кечкэд гүүһө.

Чон кесгтэн көөлдсн,
«Чамаг!»—гиһэд аралдсн.
«Һэ болсн чимк махн —
Һэргтэ Туулаг өдртэн
көөһэв!»

Холд кесгтэн гүүсн,
Хорнь буслад—уурлсн.
Андн, азд-алач
Аштнь күцэд ирнэ.

Туулад хөв бээсэр
Тун тер агчмд
Татата Адучин үүдэр
Таг һэрэдэд орна.

—Туула, хээмнь, яһвчи?—
Тиигж Адуч сурв.
Өрмгэрн көөркүг хучад,
Өкэрлэд, харм төрв.

Халнь одсн Туула
Хальгад, чичрэд сууна,
Чонын шүднэ тачкнан
Чикнднь сонсгдад бээнэ.

Адуч өвгн чадмар
Алькинь чигн меднэ.
Туулан ирсн ормар
«Тац» — хаһад авна.

Алач тогтн тусад,
Ардагшан һарад хурдлв.
Туулан махан мартад,
Туң кесгтән довтлв.

III

Салькн саак кевтән
Санамр теегтән үләнэ.
Негт номһрад кевтэд,
Невчкн зуур күләнэ.

* * *

Ээмшгтэ дээснэс зулсн,
Эмэн һартан бэрсн
Аанан-саак Туула
Аратд көөгдж йовна.

Арат — үнгн эгч.
Андн болсн мекч:
«Я-яхлав, Туула, зогсжа,
Яһсн ээмтхэ юмбчи?!

Өңгм шар болвчн
Өөрхн эгч чини-болдв.

Зогсжа, кукн, зогслчн.
Золһад һархар йовлалив».

Арат келэд-кевшэд йовна.
Амнась шүлсн асхрна.
Туулан махна амтн
Таһнаднь тамшагдад
зовна.

Нүл уга анд
Нег харсач заяж.
Эндр өдр бас энд
Эркн татата бээж.





Өвгн өмнк кевэрн
Өкэрлэд, толһаһинь илнэ:
«Азд, малач-махчнр
Авад одн алдву?»

Элг-сад бэрлдхэр,
Эгчнр-дүүнр болхар
Бэрэд идхэр чамаг
Бас көөлдэд аашну?

Теңгр цоктха, төрүү
Теднд бичкэ иткич!»
Өвгнэ өрмг—бүлэkn,
Өгсн селвгнь—сээхн.

IV

Тег суняһад унтж.
Төгэлн цуһар — тагчг.
Сээхн цаһан үүлд
Сар өлгэдэн үрглж.

Эргмдэн амр-анхун.
Эндр ээмшг уга.
Туула кевтрэсн босна,
Тогляд, дөгхэр седнэ.

Генткн сар мандлна,
Герлэр һазр дүүрнэ.
Туулан зүркн чичрэд,
«Туг-туг» гиһэд одна.

Өөрнь нег хар юмн
Өсрэд босад ирв.
Эвртэ ут чиктэ —
Ээх биитэ хар юмн!..

Туула хажугшан
Һэрэднэ—
Тернь дахн өсрв...

Барун талан цеглхлэ—
Бас дахад тусв.

Нурһнь ирвэтрэд одв.
Номһн хэлэцнь бүлтэв.
Таг һэрэдж авад,
Туулам һарад хурдлв.

«Хар юмн» хоцржахш.
Хажуднь зерглэд гүүһэтэ.
Тогляд йовсар тэвжэхш,
Туулаг дурахад тоглыта.

Сүр-сүмсән геесн,
Сүүдрэснь эһһэд гүүсн
Аанан-саак өвгнүр—
Адучинүр гүүһэд ирнэ.

Өргнь чичрэд хавжннад,
Өвгнэ хормад орв.
Адучин элкнь—модн:
«Айд!»—гиһэд хээкрв.

—Эндр чини эндү—
Энүгән мартхн угач.
Эһһэд, гүүһэд бээнү?—
Эмд бээж болшго.

Эзнь һазртан бат,
Энүг бичгэ март.

Элэ, тарвж—эдн
деермчнр,
Эндр энүнд гиичнр.

Ар хойр көл чини
Алад оркм чидлтэ.
Эвнь харһад ирхлэ,
Эн күчән эдл.

Элэ деер эргнэ.
Эндэс терүг харалдна:





«Элэ, элэ, элкэн ярул,
Элкн деерэн шора цацул!»

Цаһан үүлнэ ца
Цагтан нег элэ
Хурдн живрэн делэ—
Хулхач!.. на-ца:

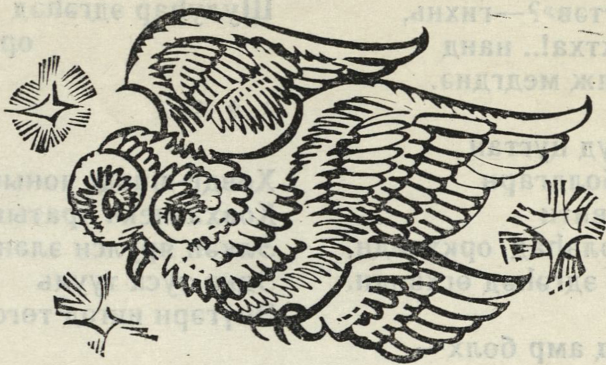
Хойр живрэн хүмчкэд,
Хар чолунд хүврчкэд,
Тескл уга элэ
Теңгрэс унад аашна.

«Махн, белн махн»,
Маңхн туула яахв?..
Тус деернь ирн,
Туулаг хумсарн атхв.

Үзгдэд уга юмн
Үүнд эндр болв:
Туула гедргэн унн
Тиирэд оркснь үзгдв.

Ар көлин хумсн —
Арвн арзһр хадасн...
Элэн элкн яргдад,
Эн түргүр тусв!

Хар цусн турглад,
Хагсу шорад уугдв.
Теегин олн аңгуд
Терүг һээхэд өврлдв.



«Ээмтхэ Туулан» зэнг
Эдстэ¹ теегэр тарна.
Соңссн чикн өврнэ —
Соньн туульд хуврнэ.

Мел түүнэс авн
Манхн Туула туурв.
Теегин аң, шовун
Терүг дөөглхэн уурв.

Арат — үнгн эгч,
Альвн болн мекч.
Ард-өмниь эргнэ,
Амнасн авлго магтна:

«Та, Туула, зөргтэт,
Тана диилвр эвртэ.
Хотан сууж эдлтн,
Хооран хартн, зээнртн!

Та хотан зооглтн:
Таван ханһаж автн,
Талдан эмт өөрдүллгө
Таниг хэрүлэд суужасв».

Чолун зүрктэ Чон
Чөклэд цевкэж сууһад,
Эвлүн дууһар дуудад,
Эн Туулад келв:

¹ Эдстэ — амулн, жирһлтэ.

«Кесг олн ангуд дунд
«Кен зөргтэв»?—гихнь,
Теңгр цоктха!.. нанд
Туула бөлж медгднэ.

Бидн ангуд цугтан
Бор-бор болдгарн
Шарх-шавитн
долаһад оркхвидн,
Шулуһар эдгәһэд өгхвидн.

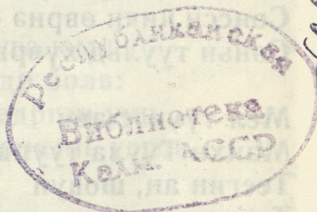
Танд идхд амр болх—
Тер шовуна цогциг

Шуучад-буучад өгсв.
Шулуһар эдгәһэд
оркхвидн».

* * *

Ховдг-шивдг чонын,
Ховха-мекч аратын,
Элкән ярулсн элән —
Эднэ туск тууль
Энүгәрн иигэд төгсв.

Амсн-умсн жирһэд бээв.



Для младшего школьного возраста

Каляев Санджи Каляевич

КАК ЗАЙЧИШКА ХРАБРЫМ СТАЛ

Сказка

На калмыцком языке

Редактор А. Ц. Бартуисва

Художник В. И. Мезенцев

Художественный редактор Ф. М. Дубров

Технический редактор К. П. Белова

Корректор М. А. Чоянова

Кест оли ангуд дунд
Кен зөргтэв? — гихнь,
Тенг р ноктхал! нанд
Туула болж медгана.

Бидн ангуд нугтан
Бор-бор болдгарн
Шарх-шавити
долаһад оркханди,
Шуудһар эдгәһәд өгхәнди.

Танд идхд амр болх —
Төр шовуна цогциг

Шуучад-буучад өгсә,
Шуудһар эдгәһәд

оркхияан.

Ховдг-шявдг чонын,
Ховх-мекч аратын,
Элхән ярулсн элән —
Эднэ туск туудь
Энүгәри нигәд төгсә.

Амси-умси жирһәд бәв.

КАК ЗАКАЗЫВАТЬ
КАЛМЫЧСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

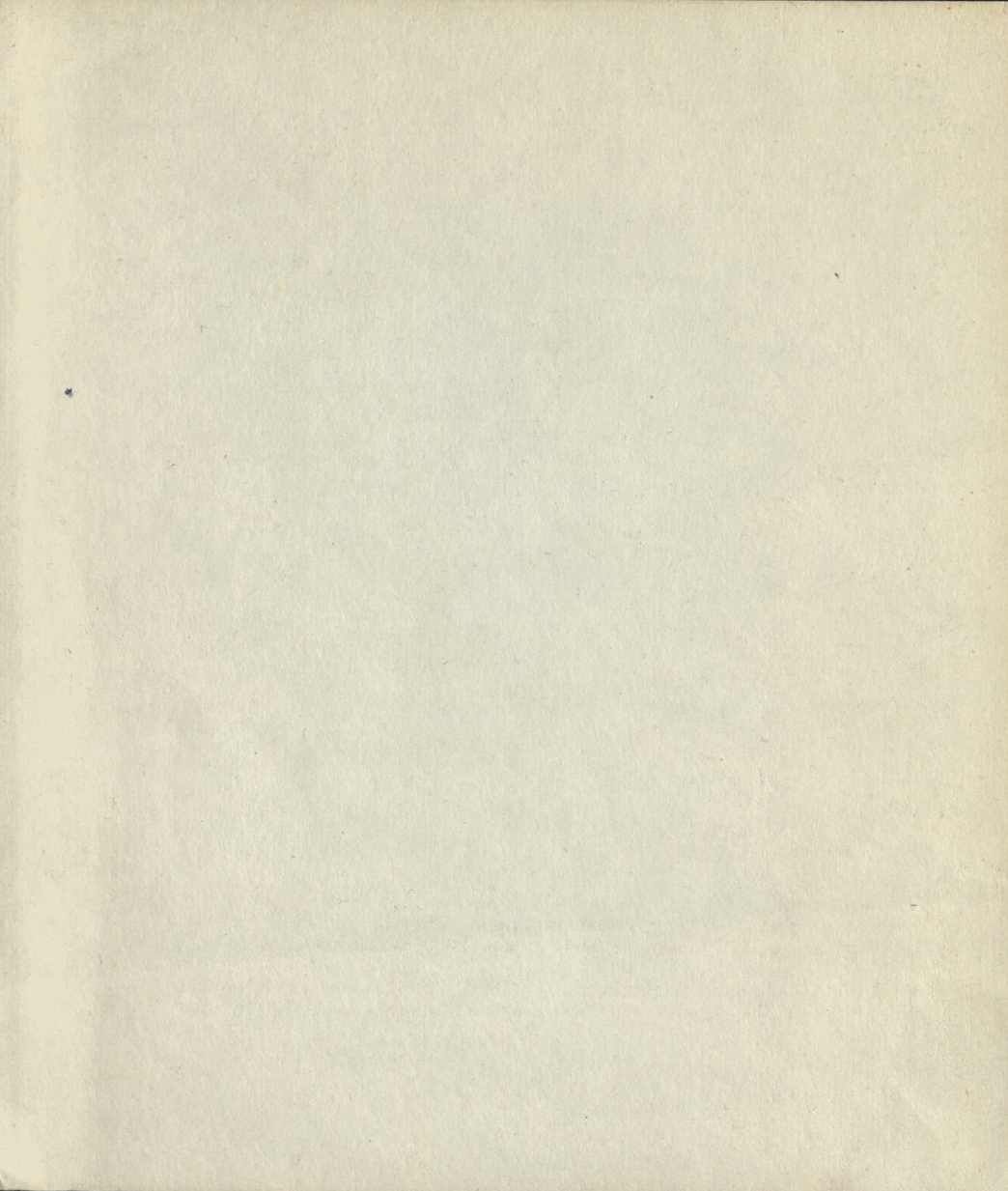
СВЯТАЯ

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИБ № 1213

Сдано в набор 18.08.88. Подписано в печать 25.11.88. Формат 60х70/16. Бумага тип. № 1. Гарнитура литературная. Печать высокая. Усл. печ. л. 0,78. Усл. кр.-отт. 0,97. Уч.-изд. л. 0,64. Тираж 2000. Заказ 2443. Цена 5 коп.

Калмыцкое книжное издательство, 358000, г. Элиста, ул. Революционная, 8. Республиканская типография Госкомиздата Калмыцкой АССР, 358000, г. Элиста, ул. Ленина, 245.



5 коп.



ЭЛСТ
ХАЛЪМГ ДЕГТР ҺАРНАЧ
1988